

K tradičním problémům akontability patří i to, jak se systémy vyrovnávají se skutečností působení různých agentur vertikální akontability (v českém prostředí např. se mohou lišit kritéria či cíle politik ČŠI, CERMAT, popř. i MŠMT); popř. s nesouladem mezi cíli stakeholderů ve vertikální a horizontální akontabilitě (inspekce vs. zřizovatel vs. zájmy rodičů...). Ukazuje se, že klíčovou kvalitou vedení škol je moderace působení těchto různých politik ve škole.

Tržní model

V *tržním (výkonovém) modelu* neboli při informační akontabilitě stát jen zveřejňuje informace o školách a nechá na rodičích (jako zákaznících), aby se sami rozhodli (volili, „choice“), zda do dané školy přihlásí své děti. Aby tržní model mohl fungovat, musí být splněno několik podmínek, k nimž patří: existence dostatečné nabídky vzdělávacích příležitostí, což může být problém oblastí s řídkým osídlením; dostupnost spolehlivých a srozumitelných informací (zejména o výsledcích žáků jednotlivých škol, často založené na testových výsledcích); účinná opatření, která brání školám, aby prováděly selekci nebo výběr přijímaných žáků; finanční mechanismus kompenzující rodičům náklady spojené s docházkou do některých škol (školné) a současně nastavení pravidel, kdy financování škol jde za žákem (OECD). Dosavadní výzkumná zjištění ohledně celkového přínosu tržního modelu jsou rozporná.

Darling-Hammondová (2009, s. 9) shrnuje: „Skutečná akontabilita má zvýšit pravděpodobnost, že se každý žák bude setkávat ve škole s dobrou praxí, a naopak snižovat výskyt negativních jevů a postupů a zajišťovat, že v systému jsou samoopravné mechanismy – zpětná vazba, diagnostika/evaluace a pobídky – které podporují trvalé zlepšování škol.“

Vývoj federální vzdělávací politiky: od NCLB k ESSA

Rozsáhlé zkušenosti se snahou o využití mechanismů akontability pro zvyšování rovnosti příležitostí přinesla reforma *No Child Left Behind* (NCLB) z doby prezidentského působení G. W. Bushe mladšího (příslušná legislativa přijata v roce 2001). Jejím cílem bylo celkové zlepšení výsledků a současné snížení rozdílů mezi různými demografickými skupinami. Relevantní aspekty popíšeme v kapitole 1.5.2.

Systém vyvolal prudkou kritiku, částečně ideologicky podmíněnou, částečně založenou na věcných argumentech. Panuje široký souhlas s názorem, že zákon zaměřil pozornost škol na práci s různými podskupinami žáků a zvýšil péči o vzdělávací výsledky menšin, což je pozitivní. Požadované tempo zlepšování však nebylo reálné, systém testové akontability měl řadu vedlejších nežádoucích výsledků. V roce 2015 byl nahrazen novým zákonem *Every Student Succeeds Act*. Ve své původní podobě tedy program NCLB skončil, avšak zpětně je zřejmé, že zásadně ovlivnil uvažování o spravedlivosti ve vzdělávání a o cestách jejího posílení a že nová úprava převzala většinu podstatných prvků NCLB.

Race to the Top

Zatímco popsany NCLB a zákon ESSA, který budeme popisovat dále, jsou federální zákony v oblasti vzdělávání, prezident Obama inicioval také program, jehož cílem bylo mj. zlepšit výsledky těch škol, které dosahují nejslabších výsledků. Šlo o program *Race to the Top* (RTTT), který se zaměřil na čtyři oblasti, ve kterých umožňoval státům čerpat federální granty:

- zavádění standardů a systémů hodnocení vedoucí k připravenosti absolventů pro vysokou školu a pracovní dráhu v podmínkách globalizované ekonomiky (Dvořák, 2016);
- budování systémů dat, které umožňují sledovat pokrok a úspěšnost žáků a současně poskytují učitelům a ředitelům informace pro zlepšování výuky;